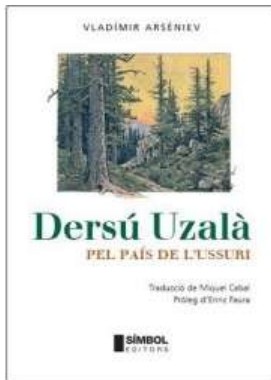

Dersú Uzalà, Vladímir Arséniev

Una de les característiques que millor defineixen la literatura, la gran literatura, és la seva capacitat de convertir els seus protagonistes en arquetips. En arquetips humans que perviuen molt més enllà de l'obra literària que els va crear, esdevenint models de conducta, paradigmes de comportament. Si deixem de banda Homer, que és l'arrel i el bressol de tota o quasi tota la literatura, fou sens dubte la dramaturgia grega —empeltada amb la mitologia— la que ens llegà la majoria de personatges d'aquesta mena: Antígona, Èdip, Electra, Ifigènia, Adriana, Medea...

Un pòsit o llavor cultural de valor incalculable del qual pouaren àvidament tant Molière (el Misanthrop, l'avar, però, sobretot, Tartuf) com l'inigualable Shakespeare: Hamlet, Ofèlia, Lear, Otelo... Així com tot un seguit de magistrals autors que van ésser capaços de fer néixer personatges amb vida pròpia més enllà del paper i la tinta impresa, convertits en model, quan no en metàfora: Gargantua, Pentagruel, Robinson Crusoe, el Quixot, Sancho Panza, Oliver Twist, Faust, Tirant lo Blanc, Madame Bobary...

Una realitat a la qual la literatura russa del segle XIX, tot i la seva indiscutible excel·lència, hi realitzà una aportació proporcionalment reduïda. Entre d'altres raons, perquè d'entre la llarga corrua de personatges dels seus dos magnes mestres, Dostoievski i Tolstoi, tan sols un d'ells, el d'Anna Karenina, ha esdevingut paradigmàtic. Potser hi podríem afegir l'Oblomov de Gontxarov, però malauradament el seu reconeixement en ben poques ocasions ha superat les fronteres culturals de les terres eslaves.

En llegir *Derzú Uzalà* (Дерсу Узала), Vladímir Arséniev, Símbol Editors, 2007, t'adones de les incomparables possibilitats que posseïa el seu homònim protagonista per convertir-se en un nou prototip. En un arquetip de l'home natural, que no tan sols viu en perfecta comunió amb la natura, sinó que s'hi fon, confon i integra. I que ho fa, simplement, perquè en forma part. Perquè és conscient que l'ésser humà, encara que estigui dotat de majors capacitats que la resta d'animals, no és més —ni menys (i ací rau,, segurament, la força d'aquest gold inoblidable)— que un element de la natura, del cicle natural. En definitiva, de la vida mateixa.

Com bé remarca Enric Faura al seu pròleg: “*Dersú és un element viu més de l'entorn, és en el fons un integrant d'un ecosistema que està començant a transformar-se de forma definitiva. (...) Simbolitza (...) un món ancestral atàvic, prematerialista, en que l'home està en harmonia amb la natura, en ordre i comunió amb el cosmos.*”

Amb l'afegit que no és únicament l'home *natural* sinó també, i sobretot, l'home *naturalment* bo, l'home rousseaunià, íntegre, honest, vinclat congènitament envers la virtut i el bé. L'home encara no contaminat per les màcules de la civilització, incapaç no tan sols de fer el mal, sinó fins i tot de concebre que algú el pugui fer. “*Amb les seves actuacions, Dersú esdevé un referent ètic per la seva actitud vital, més que pel que fa i com ho fa que no pas pel que diu*”, comenta Faura.

Una mostra del que perd —o, si més no, pot perdre— l'ésser humà en entrar en contacte amb la civilització. De les renúncies que li cap acceptar, com a torna dels guanys i avantatges, materials gairebé tots, que n'obté. En certa manera, un Adam —un Adam sense Eva que el tempti— obligat a entrar en contacte amb un món, el modern, que no tan sols viu d'esquena a la natura, sinó que se n'aprofita egoïstament, pervertint-la i destruint-la sense cap mena de consideració ni recança.

Dersú és l'home infant —l'home eternament infant— que conserva aquella mirada primigènia, neta i clara, immaculada i incontaminada, elemental, simple però mai simplista. Aquell esguard primer, que permet llucar la felicitat en una posta de sol, flairar-la en una modesta flor de la taigà, o tastar-la en un peix de riu acabat de pescar. Aquella felicitat del que només sap el que ha de saber; del que sap que no vol saber.

D'aquell infant d'ulls permanentment sorpresos que tots, un dia o altre, hem estat. D'aquell infant esvaït que tan bé definí Gabriel Celaya a la seva magistral poesia “*El niño que ya no soy*”, que comença amb aquests esplèndids versos:

“*Logré el uso de razón
Perdí el uso del misterio.
Desde entonces, la evidencia,*

siempre rara, me da miedo. “

Per tot plegat, entenem que si Dersú Uzalà, aquest inoblidable caçador gold, no ha obtingut un lloc de privilegi entre els arquetipus universals de la literatura ha estat perquè Vladímir Arséniev no es decidí a dedicar-li, íntegrament, una sola novel·la. Una novel·la alliberada del llast considerable que comportava la seva condició d'explorador de l'exèrcit rus, que l'obligava a fer una transcripció minuciosa i exhaustiva dels seus viatges. Tan exhaustiva que, més sovint que no hauria convingut, converteix la seva lectura en una tasca feixuga. Més pròpiament documental o científica que no pas literària.

Si ho hagués fet, si —a més a més de les dues on, amb caràcter intermitent, hi apareix el seu més destacat protagonista— hagués creat un nova novel·la centrada en Dersú Uzalà, explicant-hi únicament la seva història, amb la força que la caracteritza, i tenyint-la amb l'encís de la seva prosa poètica, ens atrevim a conjeturar que el resultat hauria estat magistral.

Amb això no pretenem afirmar, sota cap circumstància, que ni *Dersú Uzalà* ni la seva narració precedent, *Pel país de l'Ussuri*, siguin obres menors. Res més lluny de la realitat. Tant el seu argument com la seva esplèndida escriptura les situen per sobre de la mitja. Tant l'una com l'altra —en realitat, l'una *amb* l'altra, car la història d'amistat i coneixença comença en la primera i acaba en la segona— deixen una petja indeleble en l'ànim del lector. Ara bé, ben cert que un cert alleugeriment documental no les hauria perjudicades pas.

Fos o no la voluntat del seu autor, en fos o no conscient, aquest segon viatge conjunt del capità i el caçador, d'aquests dos personatges tan antagònics com complementaris, presenta un més que evident paral·lelisme amb les figures del Quixot i Sancho Panza. De la mateixa manera que en la primera part d'*El Quijote* el protagonista principal i eix central de la història és el cavaller embogit, l'*hidalgo* que surt a l'aventura, mentre que en la segona és el seu escuder el que es converteix en la figura bàsica indiscutible, en *Pel país de l'Ussuri* encara és el militar, el representant de la civilització, qui és el focus de l'acció, mentre a *Dersú Uzalà* ja és el *salvatge* —el bon salvatge— el que va fent-se, progressivament, quasi sense proposar-s'ho, amb el protagonisme. El que atreu, quasi en exclusiva, l'atenció de la narració i del lector.

Transcrivim, per acabar, un paràgraf que podria servir per definir Dersú Uzalà:

«Ajagut a la vora del foc, admirava els estels. Dersú seia al davant meu i escoltava els sons de la nit. Ell entenia aquells sons. Entenia què mormolava el rierol, què xiuxiuejaven el vent i l'herba seca.

Parlàvem del cel, de la lluna, dels estels. M'interessava saber com explicava els fenòmens celestes un home que havia passat tota la vida enmig de la natura, que no tenia el cap ple d'axiomes trets dels llibres. Va resultar que mai no havia rumiat què era el cel o què eren els estels. Ho explicava tot d'una manera sorprenentment senzilla: un estel és un estel; la lluna tothom la veu, per tant no val la pena descriure-la; el cel de dia és blau, de nit és fosc i quan fa mal temps està tapat. Dersú s'estranyava que li preguntés coses que fins i tot una criatura coneix bé.»

Dersú Uzalà, pàg. 523, traducció Miquel Cabal

diumenge, 30 de gener del mmxi

© Xavier Serrahima 2011

www.racodelaparaula.com

Informació sobre els drets

